

innhold

Mer forurensning fra snøscooterne

Snøscooterne forurensner mer enn man tror. Forskere har nå funnet PAH fra scootere på tundraen på Svalbard.

Side 3

Perler på vei tilbake

Elvemusling er en av Norges mest truede arter, men i elven Ognå i Rogaland er den på full fart tilbake.

Side 6

Små, sorte slagere

Normenn kjøper vedovner for feripengene sine, og når mor velger modell er det ikke størrelsen det kommer an på.

Side 7

Fungerer internasjonale miljøavtaler?

Er det avskrekkende nok å havne på skråplanet i forhold til avtalene?

Side 6 og 7

Tøft i toppen

Det er tøft å være på toppen av næringskjeden. Det får polarmåken erfare.

Side 5

Glassbamse på Plaza

GRIP Forum ble en dyr affære for deltakerne, og flere valgte å utebli fra tilstelningen.

Side 12

Tøffe krav Brende

Kjell Derås og Norges Naturvernforbund utfordret Børge Brende med tøffe miljøkrav under sitt landsmøte 13. - 15. juni.

— Vern Vefsna! Fjern miljøgifter fra fjordene!
Stans dumping av olje! Redd Haldenvassdraget!
Statsråd Børge Brende fikk klare utfordringer fra alle fylkeslagene under Norges Naturvernforbunds landsmøte.

Side 8 og 9

leder

To-armede banditter

Om lag tre millioner årlige kroner tjener Norges Naturvernforbund på spillelystne nordmenn. Dette er kjærkomne myn-ter i kassen i en organisasjon der hundrevis gjør en kjempeinnsats uten å få en krone tilbake. Men dette er likevel penger det skulle være unødvendig å ta imot. Naturvern kommer nemlig til å vise seg å være lønnsomt. Noen kommer nemlig til å takke oss en vakker dag. Og vi har et felles ansvar for å vise at vi fortjener støtte. Ingen kommer nemlig til å takke Naturvernforbundet for at penger fra spilleautomater er med på å finansiere innsatsen.

For mennesker dør faktisk av pengespill i dette landet. Og Norges Naturvernforbund kan ikke leve med å se på at stadig flere pådrar seg bunnløs gjeld og store personlige problemer takket være blinkende, klirrende spillemonstre som er utplassert overalt hvor to eller tre er samlet. Og det hjelper ikke å vise til at forbundets automater står plassert i mørke kroer der barn sjelden finner dem. Det er ikke barn som må gå fra hus og hjem på grunn av spilleproblemer. De bare blir med på lasset.

Naturvernforbundets landsmøte vedtok nylig at organisasjonen skal fortsette med å sitte i den tenkeboksen som har navnet "Spilleautomater - vi liker dem ikke - men vi trenger pengene" fram mot 2006. Dette er ikke godt nok. Først gjennom å vise mot ved å takke nei til automatpenger, kan organisasjonen forvente at de uskyldshvite pengene tikker inn på taksameteret. Da holder det ikke å fortelle verden at mange andre lever av de samme pengene og at det er Regjeringens jobb å sørge for noen andre penger organisasjonen kan leve av.

Økologisk barnemat på vent

Selskapet Småfolk ønsker å produsere barnemat utelukkende av økologisk råvarer, men foreløpig lar dette vente på seg.

I fjor skrev Natur & miljø Bulletin om selskapet Småfolk som vil sette en økologisk touch på barnemat-markedet. Ideen var barnemat utelukkende produsert av økologiske råvarer fra Nord-Norge, da de mente Nord-Norges uberørte natur hadde et bra potensial for økologisk produksjon. I tillegg hadde regjeringen signalisert at ti prosent av den dyrkede marken skal drives økologisk. Småfolk hadde også fått signaler fra markedet om at tida for økologisk barnemat var inne.

— Vi har ikke kommet leng-er i prosessen. Vi har prioritert andre produkter, sier Bjørn Brennskag i Småfolk som frykter at økologisk barnemat vil bli dyrere enn de andre barnematproduktene.

Brennskag tilføyer at per i dag bruker de økologisk havre i barnegrøten.

— Det er fordi det er et høyt pesticid-nivå i den vanlige havren. Imidlertid får vi ikke produktet Debio-godkjent ettersom de andre råvarene ikke er økologisk, sier Brennskag.

Økologisk for liten, økologisk for stor

Selskapet Småfolk ønsker å produsere barnemat utelukkende av økologiske råvarer fra Nord-Norge.

ØKOLOGISKE RÅVARER
Økologiske råvarer er dyrket uten bruk av kjemiske pesticider og kunstgjødsel. De er også frie for antibiotika og hormoner. Økologisk mat er dyrket i Norge eller i andre land som har strenge økologiske standarder.

Faksimile fra Natur & miljø Bulletin.

Tryggere handel med planter og dyr

Nå skal internett hjelpe til med å ta vare på truede dyr og planter.

Informasjon om regler for import av arter til Europa er nå samlet på nettstedet eu-wildlifetrade.org. Du kan bruke hjemmesiden først og fremst for å unngå ødeleggende forbruk eller import. Både forbrukere, importører og ulike virksomheter som handler med ville dyr og planter, er målgruppe for nettsidene.

— Vi ønsker med dette nettstedet å gjøre det enklere for folk å følge det internasjonale regelverket som eksisterer, sier generalsekretær i WWF-Norge, Rasmus Hansson.

Papegøyer fra Sør-Amerika og orkideer fra Sørøst-Asia er eksempler på ville dyr og planter som importeres til Norge og resten av Europa hvert år. I tillegg kommer

produkter som for eksempel sko eller vesker av slange- eller krokodilleskinn, trevarer laget av sjeldne tropiske tresorter eller naturmedisin fremstilt av truede dyr eller planter.

www.eu-wildlifetrade.org gir informasjon om forpliktelser og om bakgrunnen for regelverk om-

kring handel og import med ville dyr og planter. Den internasjonale avtalen CITES (the Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora) regulerer slik import, og nettverket TRAFFIC er opprettet for å bidra til å gjennomføre dette avtaleverket. Verdens naturfond (WWF) og IUCN (World Conservation Union) står bak TRAFFIC.

Svensker vil forby bensindrevne biler

Det svenske partiet Centern vedtok på sitt landsmøte sist helg at de vil jobbe for å forby bensindrevne biler. Landsmøtet vedtok å be partiets representanter om å jobbe for at ingen nye biler som drives med bensin og diesel skal kunne selges

i Sverige etter 2015, skriver Dagens Nyheter.

I partiets vedtak heter det også at en måte å sette ytterligere fart på utviklingen på, er å senke skattene for nye biler som drives med alternativt brensel.

PAH fra scootere påvist

Forskere har påvist at snøscootere sprer miljøgiften PAH på Svalbard. Scooterne kan dermed vise seg å forurense mer enn tidligere antatt.

TONE MIKALSEN
Natur & miljø Bulletin

Førsteamanuensis i arktisk teknologi, Per Johan Brandvik ved Universitetssenteret på Svalbard (UNIS), har gjennomført et forprosjekt for å påvise miljøgiften PAH - polysykliske aromatiske hydrokarboner - i områder med mye snøscooterkjøring. PAH er en stor gruppe organiske forbindelser som dannes ved ufullstendig forbrenning av organisk materiale. PAH forekommer i miljøet som utslipp fra industri, forbrenningsprosesser og trafikk.

BLE OVERRASKET

Brandvik tok prøver av tundraen i Adventdalen som er hovedutferdsåren for scooterismen på Svalbard, og sammenliknbare snøprøver fra scooterfrie områder i nærheten. Funnet av PAH fra snøscooterkjøring i tundraen var lavt, nærmere bestemt to milligram per kilo. Det er under myndighetenes grense for "mest følsomme arealbruk" det vil si grensen dersom en ønsker å bygge barnehage på området. Likevel er forskerne overrasket over resultatene.

— At vi overhodet fant spor PAH fra scooterne, anser jeg som overraskende. Vi hadde ventet at utslippene var så små at de ble

nedbrutt i løpet av sommerseongen, sier Brandvik.

— MÅ HA LETT GODT

Ifølge Brandvik er PAH en gruppe giftige forbindelser som har mutagen effekt på planter og dyr. Mutagen effekt vil si at stoffet kan påføre forandring i DNA og forårsaker mutasjon. Han tilføyer at PAH er langsomt nedbrytbart, men det er andre forbindelser i utslippet som brytes ned raskt.

Rådgiver Christian Dons i Statens forurensningstilsyn sier til Natur & miljø Bulletin at det finnes naturlige konsentrasjoner av PAH i naturen. Likevel reagerer han på at de har funnet PAH som stammer fra snøscooterkjøring.

— Dersom forbrenningen i motoren er dårlig, vil man forurense mer. Men forskerne må ha lett godt for å finne PAH, sier Dons.

ETTERLYSER MER FORSKNING

Om mengden PAH vil øke mye i tida framover ettersom det er relativt mye snøscooterkjøring i Adventsdalen, vil ikke Brandvik si noe om. Men det vil forhåpentligvis det nye forskningsprosjektet gi svar på. Han har nå, i samarbeid med Sysselmannen på Svalbard, og andre

Forskere er overrasket over at de overhodet fant spor av PAH fra scootere. De hadde ventet at utslippene var så små at de ble nedbrutt i løpet av sommerseongen. Provene ble tatt på en sommergrønn tundra nær Longyearbyen juli.

forskere startet et større prosjekt for å kartlegge nivået på PAH-utslipp fra snøscooterkjøring.

Dag Elgvin i Naturvernforbundet etterlyser forskning om utslipp av PAH fra snøscootere også på fastlandet, og han mener at føre var-prinsippet må tas i

bruk mer.

— I Finnmark har vi 13000 snøscootere, og da er sannsynligheten stor for at det slippes ut PAH i Finnmark også, selv om organisk materiale brytes lettere ned i varmere klima, sier han.

Likevel panteordning i Tyskland?

Den tyske miljøvernministeren, Jürgen Trittin, og styreformann i den tyske detaljhandelsorganisasjonen BVE er blitt enige om en avtale om innføring av et na-

sjonalt pantesystem.

Ifølge Dagens Næringsliv vil rundt 100 000 forretninger knytte seg til den nye ordningen.

Anti-miljøvernpris til Jens Stoltenberg

Jens Stoltenberg er kåret til månedens miljøverstering av Natur og Ungdom (NU). Stoltenberg mottar prisen for sitt engasjement for å sette i gang utbygging

av det verneverdige Saudavassdraget.

— Stoltenberg viser nok en gang st at han ikke tar miljø på alvor, mener NU.

notiser

Internasjonale miljøavtaler:

Er skammekroken skammelig nok?

Kanskje kan det bli et ris bak speilet hvis andre land overtar utslippskvotene til de statene som ikke oppfyller forpliktelsene sine etter Kyotoavtalen. (Foto: Freefoto.com)

Først skal internasjonale miljøavtaler forhandles fram. Deretter skal de gjennomføres. Men hva er straffen for ikke å følge opp? Jo. Du blir den slemmeste gutten i klassen. Og de andre får fri siste time.

JORUNN GRAN
Natur & Miljø Bulletin

I 1994 hadde vi flere enn 100 internasjonale miljøavtaler. Men er avtalene egentlig verdt noe særlig mer enn flybillettene til og fra avtalestedet?

SVOVELAVTALE FULGT OPP

Sigve Tjøtta ved Institutt for økonomi, Universitetet i Bergen mener Helsinki-avtalen om reduksjon av svovelutslipp er ett

eksempel på at de som skriver under en miljøavtale følger opp forpliktelsene sine.

— Helsinki-avtalen sa en reduksjon på minimum 30 prosent. Land som skrev under, reduserte i gjennomsnitt svovelutslippene med 55 prosent, sier Tjøtta. — Dette kan tolkes som klare tegn på at avtaler virker. Men vi ser at også land som ikke signerer avtaler, reduserte utslippene sine. De som ikke signerte Helsinkiavtalen reduserte

svovelutslippene i snitt med 30 prosent. Derfor tyder mye på at landene gjør som de hadde gjort uten å skrive under, spørsmålet blir derfor om utslippsreduksjonen faktisk blir større når et land skriver under en avtale.

STØRRE REDUKSJON MED AVTALE

Etter Sofia-avtalen om utslipp av nitrogenoksider (NOx) reduserte de landene som skrev under på avtalen utslippene sine årlig med

2,3 prosent mer enn landene som ikke signerte. Sigve Tjøtta mener dette kan tolkes i retning av at også Sofia-avtalen har hatt såkalt signifikant effekt — og at frivillige avtaler virker.

— Men vi trenger også å måle effekten av andre avtaler, sier Tjøtta.

— KRAFTFULLT PÅ PAPIRET

Hva skal så til for å sikre at miljøavtaler blir fulgt opp? Jon Hovi ved Cicero senter for klima-

forskning viser til at det finnes to typer håndhevingsregime for slike avtaler.

— En miljøavtale kan ha et mykt håndhevingsregime som oppfordrer til å bygge kapasitet, eller den kan ha et hardt regime som innebærer mulighet for dom og sanksjoner. Kyoto-protokollen inneholder elementer av begge typer regime.

— På papiret ligger det et kraftfullt håndhevingsregime i Kyoto-protokollen. Blant annet er det lagt opp til automatikk, i og med at det er brukt ord som skal - ikke kan eller bør, sier Hovi. — Men problemene ligger i mulighetene for overvåking.

Dokumentasjon - eller såkalt verifikasjon - på etterfølgelse av Kyoto-protokollen foregår ved egenrapportering og såkalt ekspertvurdering. Inspeksjoner kan også være en måte å følge opp på.

— Når en stat ikke oppfyller sine forpliktelser om reduserte utslipp i én periode, kan dette føre til at landet må redusere utslippene sine ytterligere i neste periode, og de må framvise en handlingsplan, sier Hovi.

“PÅ SKRÅPLANET”

En metode for å avdekke bevisst underrapportering, kan tenkes å være måling av drivhusgasskonsentrasjoner og bruk av såkalte numeriske spredningsmodeller for å anslå en stats utslipp av gassene. En slik fram-

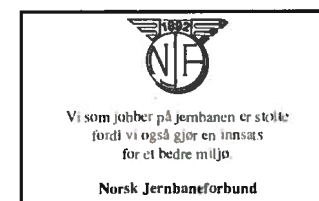
gangsmåte kan eventuelt utløse en grundigere gjennomgang. Men er konsekvensene av avdekket brudd på Kyotoforpliktelsene omfattende nok? Bortsett fra at det kan virke avskrekkende, og at et land kan komme i såkalt noncompliance - som på godt norsk betyr noe i nærheten av å havne på skråplanet - er det en mulighet å skyve saken foran seg også i neste forpliktelsesperiode.

— Dermed risikerer vi også at for eksempel det politiske ansvaret i den aktuelle staten er på nye hender, sier Hovi ved Cicero. — Men én idé til løsning, kan være at deler av utslippskvoten overføres til andre land. Da vil “mottakerlandene” insistere på at straffen gjennomføres.

— FOR SENT INN I AVTALEN

Hovi mener at problemene med håndhevingsregimet i Kyoto-protokollen oppstår fordi dette regimet ble designet til slutt i avtalen.

Selv om håndhevingsregimet i Kyoto-protokollen og i Maastricht-avtalen er sterkere enn i andre internasjonale avtaler, burde regimet for håndhevingsregimet vært en del av starten på forhandlinger om internasjonale avtaler. Forhandlerne bak Kyoto-protokollen skaffet seg problemer med håndhevingen fordi man lagde avtalen først og håndhevingsregimet til slutt, sier Hovi.

Polarmåken mest giftig

Polarmåken har mer av miljøgiften PCB i seg enn både sel og isbjørn.

STONE MIKALSEN
Natur & Miljø Bulletin

Å trone på toppen av næringskjeden har sin pris, skriver Svalbardposten, og viser til forskningsresultater fra Universitetssenteret på Svalbard.

— Jo høyere på næringskjeden man befinner seg, desto høyere er konsentrasjonen av PCB i dyret. Polarmåken spiser både fisk og andre fugler. I tillegg spiser den rester av sel som ligger igjen etter isbjørnen. I en av måkene vi skjøt, fant vi tydelig rester av selspekk, sier hovedlagsstudent Lisa Strøm ved Universitetssenteret på Svalbard til Natur & miljø Bulletin.

Bruken av PCB var svært omfattende på 1960-70-tallet. På midten av 80-tallet ble det lagt ned forbud mot produksjonen av stoffet i de fleste land. Miljøgiften blir svært langsomt brutt ned i naturen, og dyr på Svalbard har overraskende høye nivåer av PCB. Miljøgifter fra hele verden transporteres gjennom lufta og havet, og når varme og kalde luftmasser møtes kondenseres miljøgiftene og kommer ned på bakken som regn eller snø.

Dette er tredje året de samme prøvene blir tatt, og hvis man sammenlikner nivåene år for år, kan man ikke se noen nedgang i konsentrasjonen av PCB på Svalbard. Det har sammenheng med at forskningen har pågått for kort tid. Likevel viser forskning ved Universitetssenteret på Svalbard at den samlede mengden av PCB i Arktis er redusert.

FAKTA

• PCB er et industrikemikalium som ble utviklet på 1920-tallet og brukt i en rekke produkter som elektronisk utstyr og byggprodukter. Når disse produktene ble kastet, utgjorde de en varig forurensningskilde.

• På seksti- og syttitallet ble de første skadevirkningene synlige hos dyr. Senere er det kartlagt alvorlige konsekvenser også for menneskers helse. Derfor bedømmes PCB som en av verdens farligste miljøgifter.

• I Norge står stoffet på listen over prioriterte miljøgifter der utslippene skal stanses innen år 2005.

KILDE: WWW.PCB.NO

PCB-innsamling i fare

Arbeidet med å etablere en returordning for PCB-holdige isolerglass går så trekt at Statens forurensningstilsyn (SFT) frykter at hele ordningen vil kollapse.

SFT gir nå glass- og vindusbransjen frist til 1. august med

å få ordningen på plass.

Om ikke bransjen får til dette, kan en konsekvens bli at det blir innført en panteavgift på nye ruter, skriver SFT i en pressemelding.

Elvemuslingen er i ferd med å vende tilbake i elven Ogna. Kalking av vassdraget er sannsynligvis årsaken. (Foto: Bjørn Mejdell Larsen)

Kalking redder elvemusling

Elvemusling er en av Norges mest truede arter. I elven Ogna i Rogaland er den sjeldne muslingen på vei tilbake.

JENS P. TOLDNÆS
Natur & Miljø Bulletin

Overvåkingen i elven Ogna i Rogaland viser at elvemuslingen (*Margaritifera margaritifera*) er i ferd med å vende tilbake til vassdraget.

Økningen startet samtidig som kalkingen av Ogna ble satt i gang i 1991 og skyldes sannsynligvis dette tiltaket. I én fase av livet, som larver, er elvemuslingene avhengige av å leve i gjellene på fisk. Følgelig forsvinner den oppvoksende slekt muslinger hvis fisken blir borte,

slik den ble i Ogna og mange andre sterkt forurensede vassdrag på Sør- og Vestlandet for noen tiår tilbake.

150 ÅR GAMLE

Men, fordi elvemuslingen kan bli svært gammel, opptil 150 år, vil voksne individer kunne overleve, og dersom fisken kommer tilbake i et forsuret vassdrag, vil de igjen kunne starte formering slik de har gjort i Ogna.

— I 2002 var om lag en tredel av muslingene i Ogna yngre enn 12 år. Det ble funnet muslinglarver på laksunger i et stør-

re antall enn i tidligere år. Alt tyder med andre ord på at kalkingen hjelper både fisken og muslingene, sier Bjørn Mejdell Larsen ved Norsk institutt for naturforskning (NINA).

ØKONOMISK VIKTIG TIDLIGERE

Det finnes opplysninger om elvemusling i Ogna helt tilbake til begynnelsen av 1700-tallet.

— Allerede da var den truet av utryddelse og var faktisk, som en av landets første arter fredet i en periode. Den gang var arten økonomisk viktig på grunn av perlefangst. I og med at elve-

muslingen blir så gammel lager den også flotte perler. Dessverre er slik sanking ekstra skadelig fordi man da ødelegger de eldste individene, det vil si avlsdyrene, sier Larsen.

Elvemuslingen har ikke hatt betydning som menneskeføde i Norge, kun som nødfôr til dyr. I dag har Norge et spesielt ansvar for arten, i og med at den bare finnes her, samt enkelte steder i Sverige, Skottland og på Kola.

— Et pionerprosjekt

Tirsdag åpnet statsminister Kjell Magne Bondevik dørene til et internasjonalt universitet for miljø og utvikling i Arendal. Dørene er virtuelle — i likhet med universitetet.

JENS P. TOLDNÆS
Natur & Miljø Bulletin

Statsminister Kjell Magne Bondevik åpnet tirsdag dørene til det Globale Virtuelle Universitetet (GVU) som er en avdeling under FN universitetet.

GVU er et såkalt nettverksuniversitet, med GRID-Arendal som vert og FNs miljøprogram som internasjonal nøkkelpartner.

Kjell Magne Bondevik åpnet tirsdag dørene til det Internasjonale universitetet med fokus på miljø og utvikling i Arendal. (Foto: GRID-Arendal)

STUDENTER FRA MANGE LAND

— Det Globale Virtuelle Universitetet er et pionerprosjekt som vil hjelpe oss med å møte utdanningsbehovene i den tredje verden. Studenter fra mange land vil dra nytte av kursene. Med hjelp fra FNs miljøprogram

(UNEP), Universitetet i Agder og andre institusjoner i nord og sør, vil studenter lære hvordan naturressurser og økosystemer best kan forvaltes til det beste for dagens og framtidens generasjoner, sa Bondevik blant annet.

FELLES GRADER

Rektor Hans van Ginkel ved FN-Universitetet (UNU), understreket fordelene ved det nye universitetet.

— Jeg er veldig optimistisk i forhold til styrken som ligger i e-opplæring i den digitale og

globaliserte økonomien. Tilgangen, mobiliteten, fleksibiliteten og best av alt muligheten til å utgjøre en forskjell for de som utdannes ved GVU, kan hjelpe oss med å gjøre framtiden forskjellig fra i dag, sa han.

GVU vil fungere som et internasjonalt nettverk av likeverdige partner-universitet som utvikler felles kurs. Disse universitetene vil dele ut like diplomer og vil utvikle felles akademiske grader.

GVUs nye direktør Harald Holt mener GVUs ambisjon må være å bringe universitetene rundt i verden inn i et partnerskap for å dra nytte av e-læring på sitt beste og promotere bærekraftig utvikling.

Jøtul jubler i juni og juli

Nordmenn kjøper vedovner for ferie- og skattepengene sine. Mor velger modell. Små tilleggsovnene er årets slager.

JENS P. TOLDNÆS
Natur & Miljø Bulletin

Med friske arr på kontoen etter siste strømgang satser mange nordmenn litt av ferie- eller skattepengene på nye varmeeffektive vedovner.

— Vi så tendensen allerede i fjor. Juni ser ut til å bli vår nye store salgsmåned, sier markedsdirektør Rene Christensen hos verdens største produsent av vedovner, Jøtul ASA i Fredrikstad.

KVINNER VIL HA DESIGN

Ifølge Christensen er vi stadig ganske gammeldagse når vi skal kjøpe nytt ildsted.

— Seksti prosent velger tradisjonelt. Men stadig flere går over til mer moderne design. Kanskje det har sammenheng med at det etter hvert er mor som velger vedovn - ikke far, slik det har vært tidligere. Typiske tilbakemeldinger fra forhandlerne våre går ut på at hvis ikke det er en kvinne med inn i butikken, blir det ikke salg. Kvinner kan derimot godt kjøpe vedovn alene, sier han.

GAMLE OVNER FORURENSER

En ny trend - sannsynligvis også nært knyttet til strømprisen, er salg av små tilleggsovnene.

— Dette har vi merket spesielt i år. Miljømessig er dette bra

i stedet for at folk børster støv av gamle forurensende ekstraovner slik de gjorde under den verste kuldeperioden i vinter. Da solgte vi nesten bare reservedeler til gamle modeller. Når det i tillegg var vedmangel med mye rå ved og folk fyrte med alt mulig de hadde i kjelleren, sier det seg selv at det var lite miljøvennlig.

Christensen mener vedovner bør sidestilles med pelletsovnene, slik at kundene bør kunne få offentlig støtte ved kjøp av en rentbrennende vedovn slik man kan få ved kjøp av pelletsovn i dag.

— Jøtul jobber hardt for å få til en slik støtteordning. Pellets-ovner er utmerket, men vi

Slike ovner det vil norske kvinner ha.

mener de passer best for større bygninger og fyringsanlegg. For privatkunder er det bedre med en vanlig vedovn. Den bruker for eksempel ikke strøm og er mer driftssikker. Hvis myndighetene skal nå de vedtatte målene om svestøvreduksjon i byene innen 2010, mener jeg dette er den eneste veien å gå, sier markedsdirektøren.

Naturvernforbundet utfordrer Børge Brende

Vern Vefsna! Fjern miljøgifter fra fjordene! Stans dumping av olje!

Statsråd Børge Brende fikk klare utfordringer fra Norges

Naturvernforbunds fylkeslag på landsmøtet 14. juni.

JORUNN GRAN
Natur & Miljø Bulletin

— Friluftsliv og natur er en viktig del av den norske folkesjela, og også de som kommer etter oss skal ha villmark, var Børge Brendes hilsen da han entret talerstolen på Naturvernforbundets landsmøte i Levanger.

Her bringer Natur og miljø Bulletin noen av utfordringene Brende fikk med seg hjem fra Nord-Trøndelag:

NORDLAND:

— Redd de gjenværende verneverdige og urørte vassdragene i fylket vårt!

“NVE har ignorert særdeles vebegrunnede verneforslag og ikke inkludert Vefsna i sitt forslag til suppleringen av verneplan for vassdrag. Innholdet i Sem-erklæringen tilsier at Vefsna vernes sammen med flere andre vassdrag, som Eidevassdraget, Ytre og Indre Stelåga, Nattmoråga, Messingåga, Kjer-ringåga, Oldervikelva, Stikkvassdalen, Saksenviselva, Åselivassdraget og Vasjaelva. Miljøvernministeren må sørge for at Regjeringen etterlever Sem-erklæringen og eventuelt lar det være opp til Stortinget å ribbe vassdragvernet én gang til!”

SØR- OG NORD-TRØNDELAG: — Helhetlig forvaltningsplan for våtmarkene rundt Trondheimsfjorden!

“Forvaltningsplanen for våtmarkssystemet rundt Trondheimsfjorden må omfatte sammenhengene mellom de ulike delene av området, slik at vi slipper datens “bit for bit”-forvaltning der enkeltområder blir

trukket ut av sammenhengen og behandlet hver for seg.

MØRE OG ROMSDAL:

— Minikraftverk - bit for bit og skvett for skvett uten helhet!

“Den generelle håndteringen av minikraftverk må gi større rom for allmenne hensyn. Verna vassdrag kan ikke tørlegges skvett for skvett når hovedmålet er at vannet skal renne fritt. Mini- og mikrokraftutbygging må skje i mye mer kontrollerte og bærekraftige former enn det som blir praktisert nå!”

SOGN OG FJORDANE:

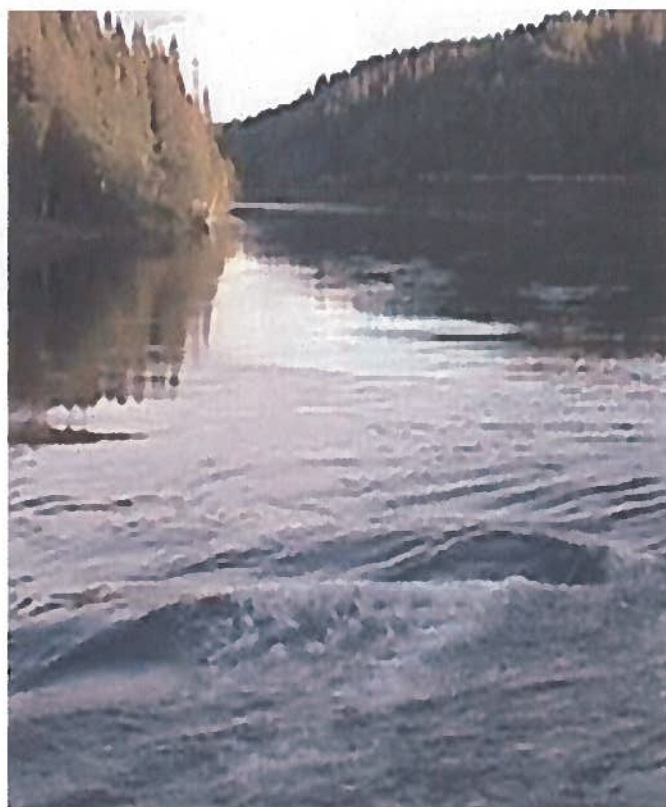
— Kjosnesfjorden må sikres mot utbygging!

“Regjeringen må si nei til Kjosnesfjorden kraftverk og en uakseptabel kraftutbygging i Jostedalsbreen nasjonalpark. Å gå inn i en nasjonalpark for å få til kraftutbygging vil være å søke maksimal konflikt med oppsynet om verdifull natur. Sem-erklæringen var et løfte om ikke å godkjenne nye utbygginger av slike dimensjoner som den aktuelle Kjosnesfjorden og i så unik og verdifull natur.

HORDALAND:

— Rydlandsvassdraget og Fuglaldsvassdraget må inn i Verneplan 5!

“Bare tre av 12 vassdrag kom med i verneplanen da NVE ga sin innstilling til Olje- og energidepartementet. Prosessen med verneplanen er derfor sterkt ut-hullet, og NVE synes å ha holdt unna svært verneverdige vassdrag med tanke på framtidig energiproduksjon. Dette er klart i strid med STortingets forutsetning om at de aller fleste vass-

Vefsna er ett av mange vassdrag som Børge Brende ble minnet om under Norges Naturvernforbunds landsmøte 13. - 15. juni.

drag som står igjen skal forbli urørt og at epoken for at de store vannkraftutbygginger er over.

ROGALAND:

— Bedre oljeberedskap!

“Hvert år slipper skip i norske farvann ut 20 000 tonn olje og oljeholdig vann. Det dreier seg om kroniske utslipp som antakelig skjer daglig et eller annet sted langs vår langstrakte kyst. I Rogaland har ulovlig dumping av olje, mest sannsynlig forårsaket av skip, ført til omfattende fugledød. Men oljesølepisodene på Rogalandskysten har vist at vår nasjonale og regionale olje-vernberedskap er teknisk katastrofokusert.

VEST-AGDER:

— Ikke kutt vassdragskalkingen!

“I vårt fylke er det i de siste 10 år blitt investert om lag 50 millioner kroner i statlige midler til kalking for å få laksen tilbake i vassdragene Mandalselva, Audna, Lygna og Kvina. I tillegg har privatpersoner, elveeierlag og energiverk investert flere titalls millioner. Resultatene av storsatsingen har begynt å vise seg, og ett kutt i kalkningsmidlene slik det er foreslått i revidert nasjonalbudsjett vil kunne få dramatiske negative konsekvenser - og i verste fall kan dette medføre at hele arbeidet er bortkastet.

— Miljøvernministeren må sørge for at Regjeringen etterlever Sem-erklæringen og eventuelt lar det være opp til Stortinget å ribbe vassdragvernet én gang til, krevde Gaute Dahl da Børge Brende besøkte Naturvernforbundets landsmøte. (Foto: Jørgen Westerberg)

TELEMARK:

— Fjern miljøgiftene i Grenlandsfjordene!

“Vi ber miljøvernministeren snarest ta initiativ til de tiltak som er nødvendig for at sjømat fra Grenlandsfjordene igjen skal kunne spises. Vi forventer at staten og industrien finansierer de tiltakene som skal til for å få opphevet kostholdsrestriksjonene på fisk og skalldyr fra Grenlandsfjordene.

VESTFOLD:

— Effektiv kontroll på NOAH Langøya!

“Langøya var i utgangspunktet en naturperle i midtre Oslofjord. NORCEMs kalkbrytning og nå NOAHs deponering av spesialavfall har for titusener av

naboer virket som å vri en kniv rundt i landskapet. Viktige deler av nærmiljøet er forbrukt uten fnugg av kompensasjon. NOAHs virksomheter skal nå legges ut for salg til private aktører. Kan miljøvernministeren garantere at kontrollregimet for private aktører vil bli minst like effektivt som i dag, og at rehabilitering omsider vil bli fulgt opp?

BUSKERUD:

— Fred Trillemarka-Rollagsfjell!

“Kampen om Trillemarka-Rollagsfjell handler om et av våre siste nasjonale verneverdige storområder av naturskog. Området er vurdert som et svært verdifullt område fordi det er registrert et svært intakt skogbilde

med en rekke sjeldne arter knyttet til natur- og urskog. Et stort antall rødlistearter av laver, moser og sjeldne insekter finner leveforhold der. Vi oppfordrer til bevaring framfor naturforringelse, og inviterer miljøvernministeren med på tur i de deler av området som ennå ikke er vernet.

OPPLAND:

— Skytefeltet på Hjerkinntilbake til naturlig tilstand!

“Vi må ta nye steg for å gjøre forvaltningen av nasjonalparker og landskapsvernområder til en aktiv rikdom. Nasjonalparkene skal ha et strengt vern. Vi skal ikke ha tilrettelegging der naturen bør være i fred, og overføring av forvaltningsansvar til kom-

munene krever tett oppfølging. Det overordnede nasjonale vernehensynet må sikres, og Snøheim på Hjerkinntilbake blir den første prøvesteinen.

HEDMARK:

— Ny, miljøbasert samferdselspolitikk!

“Økende veitrafikk og flytrafikk gjør det enda vanskeligere å nå Norges klimamål etter Kyotoavtalen. Veibygging beslaglegger verdifull natur, og er en stor arealforbruker i byer og tettsteder. Vi utfordrer Brende til å bidra til å stanse videre planlegging av 4-felts motorvei fra Jessheim til Kolomoen, og samtidig forsere bygging av dobbeltsporet på jernbanestrekningen Eidsvoll-Hamar.

OSLO OG AKERSHUS:

— Egen lov for bymarker og tettstednære friluftsområder!

“Vi trenger et lovverk som sikrer faste grenser, som setter friluftsliv og naturvern i sentrum for forvaltningen og som samler forvaltningsansvaret hos én instans: miljømyndighetene. Det må ikke være slik at den enkelte kommune eller fagetat avgjør viktige forvaltningssaker i bymarkene. Slike avgjørelser må være en del av en helhetlig, samordnet forvaltning.

ØSTFOLD:

— Haldenvassdraget og Hobbøl-vassdraget må berges!

“50 år med en landbrukspolitikk som har åpnet for dramatiske avrenninger fra jordbruk og skogbruk, truer våre vassdrag. Bortimot 200 mil med bekker og elver er lagt i rør i Østfold de siste 50 årene. Alt dette må graves opp igjen, og vi må restaurere naturen med naturens egne fangdammer og bekkedarvegetasjon som holder jord og næringsstoffer på land og ikke i vann. Det er behov for omstillingsmidler, slik at jordbruket kan leve i pakt med naturen og ikke på bekostning av naturen, og staten må inn med 350 millioner som en startpakke.

Miljøbevisst sommerferie

Få engangsgrillene ut av hodet! Hegn om hormonene dine, og vær nær naturen i sommer! Oppfordringen kommer fra Grønn Hverdag.

JENS P. TOLDNÆS
Natur & Miljø Bulletin

Engangsgrill, engangsbestikk, papptallerkner, plastkrus... Vi bruker og kaster — og om sommeren slår vi alle rekorder. Måltider i parker, hager og naturområder kan bli de reneste oppvisninger i engangsutstyr. Men det finnes alternativer for de fleste formål, alt ifølge daglig leder Kristen Ulstein i Grønn Hverdag.

MÅLTID MED STIL

— Bruk heller vanlig bestikk/dekketøy som du tar med hjemmefra - og tar med hjem igjen. Da blir det litt mer stil og høytid over måltidet også. Unngå kjøp av engangsgrill. Det finnes gode, lette turgrill. Du kan også "lade" en brukt engangsgrill på nytt med kull og tennbrikker. Enganskameraer skaper også, i tillegg til dårlige bilder, mye unødvendig avfall.

— Problemet med engangsartikler er både forøplingen på populære utfartsteder og den store miljøbelastningen i form av unødvendig ressurs- og energibruk, sier Ulstein.

DU HAR HORMONER NOK!

Sommeren er også tiden da vi gjenoppdager hormonene våre, dersom de skulle ha vært glemt. Hormonene styrer og koder mange av kroppens funksjoner - ikke minst knyttet til reproduksjon.

Ulstein er opptatt av at vi får i oss altfor mye hormoner uten å vite om det.

— Nyere forskning viser at mange såkalte kjemiske UV-filtre kan ha hormonliknende effekter. Slike filtre brukes blant annet i svært mange solkremmer - særlig mye i solkremer med

Sommeren er en fin tid for å oppleve nærkontakt med naturen. Husk solkrem, men unngå de typene som inneholder hormonhermende stoffer. Disse kan gi endringer i kroppen som påvirker eggøsning, fosterutvikling og sædkvalitet.

høy faktor. Det er viktig at du beskytter deg mot sola, men det er ikke likegyldig hva du beskytter deg med. Kroppen oppfatter disse fremmedstoffene, hormonhermerne, som om det var hormoner. Dermed skjer det endringer i kroppen som kan påvirke eggøsning, fosterutvikling og sædkvalitet, sier Ulstein.

NATUROPPLEVELSER UTEN FILTER

Det er mange ulike måter å være på tur på. Å sitte i bil og rase gjennom et landskap gir fattige naturopplevelser, mener Ulstein.

— Vi har lett for å oppføre oss som turister i naturen. Det er alltid en kameralinse eller en glassrute mellom. Det fører til avstand og fremmedgjøring i forhold til naturen. Sommeren er en fin tid for å oppleve nær-

kontakt med naturen. Gjerne til fots. Men det aller viktigste er å ta seg tid til naturopplevelser uten filter der du er i sommer. Noe av det fineste som finnes er å ta med noen venner for å høste av naturens spiskammer, slik som bær, skjell eller sopp, og så lage en liten fest og nyte det dere har funnet.

SOLREISENES SKYGGESIDER

Ulstein er den første til å innrømme at den norske sommeren dessverre har en tendens til å bestå av regn og 13 grader i vannet. Fenomener som frister mange til å reise sørover i sommer.

— I tilfelle bør du huske den allerede omtalte solkremen, og ikke minst bør du huske på at miljøet i sydlige land ofte er en langt skjørere ting enn i

— Det finnes mer miljøvennlige alternativer for de fleste formål, mener Kristen Ulstein i Grønn Hverdag.

Norge. Vannmangel er et godt eksempel på nettopp det. Når 200 000 - 300 000 liter vann pumpes inn i svømmebassenger på turiststedene hver dag, betyr det ofte at lokalbefolkningen blir stående uten rennende vann. For ikke å snakke om hvor tørre elvene blir, sier han.

Det finnes andre måter å spare vann på også. Du kan for eksempel la være å bytte håndklær og sengetøy hver dag. Du kan også sørge for å ta så korte dusjer som mulig.

VIL DU VITE MER?

• Flere tips om miljøbevisst sydenturisme finner du på www.gronnhverdag.no.

• Se også Grønn Hverdags solkremtest på nettstedet www.gronnhverdag.no og velg solprodukter uten kjemiske UV-filtre.

• Hvis du vil gå i fjellet, kan du finne mange tilbud om turer og overnattingsmuligheter på nettstedet www.turistforeningen.no

• Vil du på sykkel i Norge eller utlandet? Da finner du masse stoff hos Syklistenes Landsforbund, www.slf.no.

NYTT
OM
KLIMA

Konkret klimamøte i Bonn — men ingen prosjekter godkjent

De som står bak prosjekter som skal godkjennes etter Kyotoprotokollen, må vise stor grad av integritet.

Partene i klimakonvensjonen avsluttet 13. juni en to uker lang konferanse i Bonn. Konferansen dreide seg for første gang om konkrete prosjekter i utviklingsland. Den grønne utviklingsmekanismen innenfor Kyotoprotokollen åpner for at rike land kan finansiere prosjekter som vind- og solenergi-parker i utviklingsland som et ledd i reduksjonen av egne utslipp av klimagasser.

12 konkrete prosjekter ble vurdert i Bonn, men ingen av prosjektene oppfylte FN's krav. Dette er likevel ikke et tilbakeslag, mener Axel Michaelowa ved Hamburgs institutt for internasjonal økonomi.

— Dette viste at miljømessig integritet er viktig og at prosjekter er nødt til å vite at de ikke ville vært en del av "business as usual", sier

Michaelowa til nyhetstjenesten Deutsche Welle. — Mange fikk klar beskjed om å vise edruelighet her.

Flere av de som står bak prosjekter presentert for FN's klimapanel, får mulighet til å søke om godkjenning på nytt denne måneden, dette gjelder blant annet en vindpark i Jamaica og prosjekter i Sør-Afrika og Sør-Korea.

Michaelowa mener prosjekter som innebærer håndtering av gass fra fyllinger kommer til å spille en viktig rolle i forbindelse med reduksjon av klimagasser.

— Disse utslippene består hovedsakelig av metan, og denne gassen har 21 ganger høyere drivhuseffekt enn CO₂. Dermed kan også små prosjekter bety utslippsreduksjon, sier Michaelowa.

Neste store klimamøte (COP 9)

avholdes i Milano i desember, og da vil såkalte sinks - hovedsakelig plan-ting av trær med formål å øke opp-taket av CO₂ - være et viktig tema.

— Lang vei til rene brenselceller

Brenselcellene er framtidens håp om helt ren energiproduksjon. Likevel gjenstår mye før biler og strømproduksjon kan dra nytte av teknologien, konkluderte en gruppe fagfolk på en gass-konferanse i Tokyo nylig.

Prislappen, plassbehovet, transportutfordringene og muligheten for lagring forhindrer foreløpig bruk av hydrogen som energibærer.

— Vi kommer ikke å se bred bruk av brenselceller før prisen kommer ned i om lag 1000 dollar per kilowatt, sier talsmann Firoz Rasul hos Ballard Power Systems ifølge nyhetstjenesten Terra Daily. — Og vi vil ikke komme ned på dette prisnivået før i slutten av dette tiåret.

I tillegg til at teknologien må utvikles, er det et mål at hydrogen til brenselceller skal komme fra kilder som ikke gir utslipp av CO₂. Dermed er naturgass foreløpig en dårlig idé, til tross for at en bil drevet av brenselcelle bare slipper ut en tredel så mye CO₂ som en bensindrevet bil, selv når hydrogenet kommer fra naturgass.

Toyota og Honda har utplisert hydrogenbiler i Japan og i USA, og prislappen for dette skal være 10 000 dollar i måneden.

Rike land slipper ut mer

En ny rapport viser at de industrialiserte landene - som stabiliserte CO₂-utslippene sine på 1990-tallet - sannsynligvis kommer til å øke utslippene innen 2010.

Flere land har vurdert utslippene sine, og mye tyder på at utslippene fra Europa, Japan, USA og andre industrialiserte land kan øke med åtte prosent fra 2000 til 2010, ifølge en pressemelding fra FN's klimapanel. Dermed vil utslippene lande på om lag 17 prosent over 1990-nivå, til tross for tiltakene de ulike landene per i dag har iverksatt for å redusere klimagassutslipp. Landene i Sentral- og Øst-Europa øker samtidig utslippene sine, i takt med at økonomien i flere land kommer på beina etter sammenbruddet på midten av 90-tallet. Dermed vil den såkalte industrialiserte delen av verden

- inkludert landene i Sentral- og Øst-Europa - samlet sett øke utslippene sine med 11 prosent fra 2000 til 2010.

Ifølge FN's klimapanel understreker de nye tallene at mer virkningsfull politikk er helt nødvendig for å øke tempoet i utvikling av klimavennlige teknologier og for å overbevise næringsliv, politikere og borgere om at de må redusere klimagassutslippene.

De økte utslippene kommer fra alle sektorer - energiutvinning, transport, industri og landbruk - og bare avfallshåndteringen kan vise til en liten nedgang i utslipp.

kalenderen

30. JUNI - 1. JULI

Corporate social responsibility and environmental management conference
Sted: Universitetet i Leeds, England
www.erpenvironment.org

10. - 13. JULI

Slåttekurs
Sted: Ryghsetra, Buskerud
Arr: Naturvernforbundet i Buskerud
Tlf: 32 75 05 04 (Per Ø. Klunderud)

21. JULI - 31. JULI

Svalbardkurset
Sted: Svea, Longyearbyen og Ny-Ålesund
Arr: Norsk Polarinstitutt, NTNU og Universitetsstudiene på Svalbard (UNIS)
svalbardkurset@bio.ntnu.no
www.svalbardkurset.no

redaksjon

REDAKTØR:
Jorunn Gran | Tlf. 22 40 24 25

REDAKSJON:
Jens Petter Toldnæs | Tlf. 22 40 24 23
Tone Mikalsen | Tlf. 22 40 24 24

ADRESSE: Pb 342 Sentrum, 0101 Oslo
Tlf. 22 40 24 00 | faks 22 40 24 10
Mail: redaksjonen@naturvern.no

ABONNEMENT: 280 pr. år (privat) 600 pr. år
[bedrifter] ANNONSER: HS Partner,
tlf. 62 94 64 00, faks 62 94 64 05

UTGIVER: Norges Naturvernforbund
www.naturvern.no
TRYKK: Gan Grafisk as
NESTE UTGAVE: 8. august

Spleiselag for glassbamse

Da GRIP arrangerte årets GRIP forum, betalte deltakerne 3250 kroner for å høre foredrag om bedrifter og miljø. Ville deltakerne i tillegg spise middag og overvære en prisutdeling, måtte de punge ut med 3900 kroner.

JORUNN GRAN
Natur & Miljø Bulletin

— Det er dyrt å arrangere konferanse, slår informasjonsansvarlig Brit Øgrey i GRIP stiftelsen for bærekraftig produksjon og forbruk fast.

For mange ble det litt vel dyrt å delta på konferanse også, og selv om næringslivet ikke lot seg avskrekke av fire tusenlappers inngangsbillett, valgte flere i miljøorganisasjonene å bruke pengene på noe annet 5. juni.

— BURDE VÆRT GRATIS

Dermed kan GRIP ønske så mye de vil at "GRIP forum skal være en kombinasjon av faglig påfyll, nettverksbygging og fest (...) en arena som kan skape ny giv, begeistring og innsikt i miljøarbeidet - et forum som kan gi synergieffekter".

— Hele arrangementet burde være gratis, sier Knut Smedsvig hos stiftelsen LOOP. LOOP arbeider for kildesortering og gjenvinning, og stiftelsen var en av de få økonomiske bidragsyterne til årets GRIP forum.

Høye utgifter til leie av saler på Plaza Hotel i Oslo kombinert

Plaza-bamsen: Miljøprisen Glassbjørnen ble delt ut i klassene innovasjon, økodesign, gjenvinning og bedrift i forbindelse med GRIP forum.

med servering av mat og innleide musikkrefter, er forklaringen på den høye deltakeravgiften på GRIP forum. I tillegg understreker Brit Øgrey hos GRIP at heller ikke miljøprisen Glassbjørnen er en gratis affære.

JEKKES NED NESTE ÅR?

— Vi får ikke støtte fra Miljøverndepartementet til å arrangere denne konferansen og utdelingen, og i forhold til utgift-

ene ved arrangementet er ikke deltakeravgiften høy, sier Øgrey. Smedsvig hos LOOP mener det må gå an å få til et annet arrangement neste år.

— Man bør ikke ta betalt for deltakelse på GRIP forum, det stenger så mange ute, sier Smedsvig. — Denne gangen sviktet grunnfinansieringen, i framtiden må vi i stedet få flere til å være med på å betale regningen — og så behøver vi ikke holde arrangementet på Plaza.

"Hvis dere tror dette er en måte å bli kvitt oss på, så tar dere feil."

NYUTNEVNT ÆRESMEDLEM I NORGES NATURVERNFORBUND, PER FLATBERG, TIL FORBUNDETS LANDSMØTE.